

Két, Szent Istvánról szóló ének

Ah, hol vagy magyarok tündöklő Tsillagja —
Oh, dicsőséges szent jobbkéz.

Már gyermekkoromban ismertem őket. Egyiket sokszor énekeltem az egri vár Szent István-napi búcsúján; a másikat énekelni se hallottam, gondolom azért, mert magyar helyen laktam.

Egyik ének Szent Istvánt sóhajtja vissza; mert most „mint rózsát a hévség, úgy Panonniát — rontya eretnokség, fonyasztja virágját“. Így kezdődik: „Ah, hol vagy magyarok tündöklő Tsillagja“. A másik ének szent királyunk épségben maradt jobbát dicsőíti: „Ó, dicsőséges szent jobbkéz“ stb.

Az elsőt, mikor már komolyan foglalkoztam régi egyházi énekekkel, a történelemből vett reményekkel kutattam legrégibb énekeskönyveinkben: Kisdi, Szegedi, Szelepcsényi, Náray. 17. században megjelent műveiben; hisz a protestantizmus már akkor erőre kapott nálunk és egyházi zsinataink figyelme már karjára vette az egyház sohasem dédelgetett gyermekét: az istenes népenekeket. Nagyon sok oka volt erre; mert a reformátorok az élet gyakorlati felfogásával és a nép lelke mozgásának helyes felismerésével édes gyermekükre fogadták a nemzeti nyelvű egyházi énekeket és ezek szárnyán nyilatottak a lelkekbe, átvevén a megszokott katolikus dallamokat, megtöltvén őket a maguk hitelveinek megfelelő szöveggel, alkotván újakat, sok szépet is oly nagy számban, hogy jutott belőlük a katolikus templomokba is. Tudom, hogy súlyos dolgot mondok, de csak annyiban, amennyiben evvel a kérdéssel még nagyobb ívelésben nem foglalkozott tudományunk, aminek oka az, hogy egyházi énekeinknek még egyik részén sincs mindenkitől megközelíthető alakban összegyűjtve. Mennyire fontos volna az ilyen énekgyűjtemény, csak egy példán mutatom meg. Illyés István, szenttamási prépost és esztergomi kanonok *Sóltári Énekek* című munkája az 1793. esztendőben jelent meg. A *Keresztény Olvasónak szóló levél*-jének 5. lapján műve egyik céljának ezt vallja: „És hogy ezerért, az eretnokséggel bőves idegen Gráduleket, és Funebrálisokat, melyek a Katholikus Iskola-Mesterek kezében is látom forognak, és Templomokban helytelenül énekeltek... kezékből, a Synodális Constitutziók szerint amennyire lehet kivéhessem.“ E célvallás után a 69. lapon egész nyugodtan közli a 45. szoltár — „Erős várunk nélkünk az Isten“ kétségtelenül Luther-tól származó szövegét és dallamát. Előkelő papjánk is tévedtek: hogyne tévedett volna az Iskola-Mester és a nép?

A synodus, melyekre Illyés gondolhatott, ezek voltak: amelyek 1114-ben meghagyta, hogy a templomokban csak azt lehet olvasni és énekelni, amit a synodus jóváhagy; amelyek 1560-ban kimondotta, hogy az egyházi énekek közül ki kell válogatni azokat, melyek legalább száz esztendőre élnek s amelyek 1638-ban bizottságot küldt ki arra, hogy az énekeket gyűjtse egybe, tisztítsa meg a herezis metelyétől és nyomassa ki.

Ily alapon jelent meg elsőnek ismert énekkönyvünk 1651-ben Kisdi Benedek neve alatt, *Cantus Catholici* címen. Nem lehetetlen, hogy ez már második kiadás, mert a címlapján ez is ott van: „Most újonnan egybeszedettek“ stb. Ebből az értesítésből sejtető korábbi kiadása azonban még nem került napvilágra.

Az itt elmondottakra támaszkodva kerestem tehát az *Ah, hol vagy magyarok* kezdetű, eretnokséget panaszló éneket a 17. századbeli énekeskönyveinkben. Nem találtam: tehát nem volt még százéves patinája. Legelőször Bozóky Mihály *Katholikus karbéli kóts énekes könyve*-ben (1797, 75 l.) találkoztam vele. Szepesi Imre *Régibb és újabb egyházi énekek* című munkájában (1869, 147. l.) vegyeskarrá közli az ismert dallamot Vogl A. harmóniáival. A szövegről azt mondja, hogy ismeretlen szerzőtől származik, dallamáról, hogy régi.

Évszámnyomatatókat nem adnak a tudományos kutatás boltjában. Az eddigiek szerint tehát a szöveg élete 1797-ben kezdődik, mihez a józan okoskodás adhat néhány gyermekévet. Kutatásaim egy keréknyomnyi lépéssel előbbre vittek Bozókytól. A mű, amelyre itt hivatkozhatom, ilyen című:

„Igaz magyar vagy is az igaz magyarnak Máriaéhoz, az ő Nagyasszonyokhoz és nagy Pátrónájokhoz való különös áhítatosságáról és a mostani újságokról.“

Ez az első rész. A második rész „szól sz. Istvánról és egy kicsinyt a régi s mostani sz. István-tagadókról is. Párisban és Berlinben, 1788. E. Irá Mariafi István“ — igaz nevén *Szaitz Leó*. Műve második részének 358. lapján van *Szép ének Sz. István királyról* cím alatt szóban forgó énekünk nyole, háromsoros versszakban, melynek minden harmadik sora csak ismétlése a másodiknak.

„Ah, hol vagy Magyarok tündöklő Tsillagja Ki voltál valaha Országunk istánpja...“ stb.

Ki a szöveg szerzője, tőle sem tudjuk meg. Az ő révén csak kilenc évvel jutottunk közelebb Bozókytól eredetéhez.

Dallamának ügyében valamivel többre haladtam, egy újmutatás nyomán. Egy kéziratos énekgyűjtemény van a kezemen:

„Cantiones Joannis Vöcsey. Következnek oda belől cnyihány Istenes énekek az melyet az Isten Felső Ember Énekelhet Jeles napokon Vasárnapokon és Innep napokon és minden időben az melynek írása kezdődik Die 6 Aprilis 1752.“

Ennek a műnek 222. lapján van egy nyole strófás, de már a teljes dallam megismétléséhez szabott négy-négy soros, valószínűleg más-honnan másolt Sz. István-énekszöveg, amely fölött ez a dallamutalás: „N: Ah holy vagy.“ A szöveg első szakasza így szól:

„Keserves Meg romlot Szegény Magyar Ország Sz. István Kiráttul hagyatott orvosság Utáld meg Vitédet had el bünöidet Kiért büntett Isten Ostoroz tizedet.“

Ebből nyilván látható, hogy énekünk dallama már 1752-ben ismeretes volt, hisz nótaul szerepel.

Másik éneket Szent István jobb kezéről szól, melyet 1794-ben tett közzé először Kolozsvárt Bartalis Antal „*Notitia parochiae Jegenyensis*“ c. művében. Itt írja — latinul — a 122. lapon: Birtokunkban van az ima és ének Szent István király jobbkezének feltalálásáról, mely *Norimbergában* jelent meg magyar nyelven, 1484-ben. Közli *Sziládi Áron*, a Régi magyar költők tára I. k. 28. lapján, magyarízza ugyanott, a 300—302. lapon. Az énektörök szövege, melynek eredetijét tudtommal még senki sem látta, Bartalis után ez:

„Ó áeucheoseges zentib tob keez mel et magiar ohaitva neez draaga genche neepunknek, nag ercome zueunkneoz“ etc.

Ez a töredék *Károni énekeskönyvének* 1806-i kiadásában (277. l.) „Dicsőséges áldott jobb kéz“ kezdettel 15. Bogisich „Öseink buzgósága“ énekkönyvében (1888, 372. l.) pedig már 24 szakos szövegre bővülve jelent meg, melynek első négy soráról megmondja, hogy 1484-ből ered, ezenkívül még 6 strófa régi eredetű, a többi pedig és a dallam a 18. századból való. Szövege forrásait, melyek ismerete nagyon kívánatos volna, nem említi.

Nekem is van egy, a Bogisich szövegével lényegében egyező, 22 szakból álló szövegem, melyet egy évszám nélkül kiadott, 8 lap terjedelmű s minden valószínűség szerint 1771-ben nyomtatott alkalmi füzetből másoltam. A füzet címe ez:

„Rövid tudósítás Ájtatos imádsággal és Énekekkel együtt Sz. Istvánnak, Magyar-Ország első apostoli Királynak jobb-kezéről. Mellyet Felső, és Apostoli Királynéknak, Mária Theresia Asszonyunknak különös buzgósága Ráguzából Hazánkba vissza-hozott és Budán, az Udvari templomban közönséges tiszteletre kitétt. Budán, A Magy. Kir. Univ. Typographiájának betűivel.“

Sziládi Áron a töredékhez írt jegyzeteiben említést tesz arról, hogy *Schedius* Lajos ezen Cantilenának 1797-es budai kiadása címét szórás szerint lenyomatta. Mivel az én budai kiadásom nincs évszám, itt két különböző kiadásról lehet szó. *Lugossy József* 1857 tavaszán egy bécsi, 1771-es kiadást közölt Toldyval, mely kétségtelenül alkalmi kiadás volt azon kilenc-napi ájtatosságra, melyet 1771, Szent Iván havának 29-ik napján a schönbrunni udvari templomban kezdtek, melynek lezajlása után „ezen drága Kints“ Magyarországnak visszaadatott és az udvari templomban közönséges tiszteletre kitétetett. Az én füzetemet minden valószínűség szerint erre az alkalomra adták ki Budán. Megvan benne a Szentjóbbról szóló latin ima fordítása, utána a 4—8. oldalon, a 27 strófás énekszöveg „Uj ének“ felirással. Minden strófa váltogatós énekre szól, így:

„Az énekes: Oh! Dicsőséges Szent Jobb-Kéz, Mellyet Magyar ohajtva név: Drága Kintse Népünknek, Nagy öröme szívünknek.“

A Nép: Kérünk áld-meg Országunkat Királyunkat, s minnyájunkat: Oh Szent Kéz! Légy óltalmunk és örökös paisunk.“

Igy tovább, mindenütt jelezve az előnekes négy sorát és a nép refrénjét.

A mondottakból joggal gondolhatjuk, hogy szövegünk az 1771-i budai ünnepség alkalmára készült új ének. Szerzője ismeretlen. Bogisich dallamát is közli, de forrását itt sem nevezi meg, csak annyit mond, hogy a 18. századból való. Ez igaz, de hogy egyidős volna a szöveggel, az nem bizonyítható. Bozóky énekeskönyvében (1797) van a 227. lapon, mint egy Mária-litánia dallamának második része.

A dallam eredetéről egyebet nem tudok. Hogy azonban német énekek használták, azt bizonyítani tudom egy, a veszprémi sz. ferenczrendi zárda szívességéből jelenleg nálam lévő kéziratból. Egy kottalap az egész s ahogy meg néházzal ezzel együtt lévő magános lap frásából sejtem, a múlt század hetvenes éveiből származó másolat. Szövege így kezdődik: „Gottes Sohn in Brodsgestalten“. Szent-évi ének. Dallamából hiányzik Bozóky két „könyörögj“ és Bogisich két „oh, szent kéz“ szövegére szóló rész.

Ha az idei Szent Jobb búcsúján is el akar-

Saad Henrik

A film a múlt és a jövő tükrében

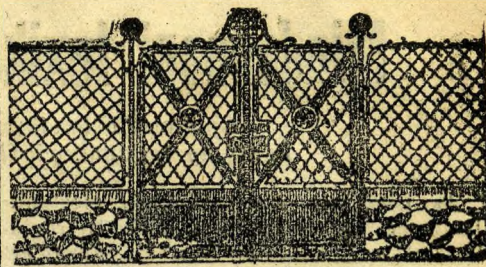
A kinematografia első lépéseitől a televíziós filmig és onnan tovább.

A XIX. század végére és a XX. század elejére esnek a kinematografia első kísérletei és rövid négy évtized alatt hétföldes csizmákkal majdnem elérte azt a művészi fokot, hogy méltó versenytársa lett a színpadnak. A színjátszásnak évszázadokra volt szüksége, amíg a vallásos misztériumokból a mai művészettől fejlődött, a mozinak azonban elég volt három évtized, hogy mint néma, pantomimikus filmjáték elérje a művészi tökéletesség legfelső fokát. A film fejlődésének első korszaka a néma film volt, amely a színpadot avval szorította háttérbe, hogy képdimenziója nem volt határok közé szorítva és a színhely pillanatok alatt a darab cselekményéhez igazodhatott. Tökéletes illúziót kelthetett, mert a festett kulisszafalak helyett eredeti felvételekben élénk tarultak a természeti szépségek, világmetropolások, néprajzi egzotikumok, amelyeket nagyon kevés embernek van alkalmja valóságban meglátni. A néma film számára, amely félelmetes karrierjét füstös kávéházak falán és ponyvasátras bioszkópokban kezdte meg, fényesebb paloták épültek a legszebb színházaknál.

Önálló, nemzetközi nagy színészgárdája is fejlődött a néma filmművészetnek, amelynek egyes kiváló nagyságai népszerűbbek voltak, mint a színpad legnagyobb rajongással körülvett művészei.

Az utóbbi években érezhető volt, hogy a néma film kiélte magát, már nem tudott újat nyújtani, feldolgozták filmre nemcsak a világtörténelem legérdekesebb epizódjait és irodalmát, hanem az önálló filmdarabokon kívül még a világsikert aratott színdarabokat is. Már sokan azt hitték, hogy a film szédületes karrierje elérte tetőfokát s hogy már nincs tovább.

A film ellenségei már kárörveadva hirdették a film megsemmisülését, amikor 1927-ben megdöbbsent és szenzációs esemény híre futott végig a világon: a film megszólalt, 1927-ben zajlott le Hollywood-

Legutányosabb árban szállít

sodronykerítést

(teljesen felszerelve vidéken is)

Hicker és Társa cég

Budapest, IV., Ferencz József-rakpart 23. sz. Alapított 1876. Telefon: Aut. 826-83.

ják énekelni Budán, csak egy kéréssem lehet: Ezzel a dallammal ne énekeljék! Félek, hogy a sok idegen ráismer s rossz hírbe kever bennünket s a Szent Jobbkéz nem segít visszacserezni, amit elvesztettünk.

Van nekünk elég lélekhangoló ősi dallamunk: teremtsen vagy ezekből, vagy magából, hozzáillő dallamot olyan művész, akiben magyar vér van, meg magyar tudás. Augusztus huszadikára megtanuljuk, élnekeljük.

Saad Henrik

ban az első hangos film, a *Singing Fool* premierje. A film bemutatója után nemcsak egész Amerika, hanem az európai irodalom és művészet megállapította, hogy a film új korszakba lépett. A beszélőfilm közeledett a színpadhoz, mert most a legfontosabb a filmen is éppúgy, mint a színpadon: a hang, a beszéd, az ének és a muzsika. A néma filmen eddig a legfontosabb volt a szépség, másodsorban a változatos plein air és a belső felvétel. A beszélőfilmenél nem fontos, hogy a színész okvetlenül tökéletesen szép legyen; példa rá *Al Jolson* és *Nancy Carol*, akikről igazán nem lehet azt mondani, hogy „beautiful“, mégis beszédjükkel, énekükkel és táncukkal minden szereplésük alkalmával éppoly átütő erejű sikerük van, mint a színpadi színészeknek.

A legjobban jellemzi a filmnek a színpadhoz való közeledést az, hogy az eddigi világhírű filmsztárokat kicserélték jönevű színpadi színészekkel, sőt operanékesekkel és a némafilmszenáriómunk írói helyébe neves színpadi írók és zeneszerzők léptek.

Természetesen a hangos film fejlődése még nem fejeződött be; ez csak a sokat ígért kezdet, amely ma még csak a hangra szorított és a legfontosabb, hogy beszéljen, zenéljen és énekeljen, de Amerikában a laboratóriumok titokzatos mélyén nagyban kísérleteznek már a plasztikus és természetes színes filmmel. A beszélőfilm a publikumnak egész új rétegét vonzotta magához, úgyhogy amerikai statisztika szerint harmincszázalékkal emelkedett a moziba járó közönség száma a beszélőfilm megjelenése óta.

A néma filmszínházak száma eddig körülbelül ötvenezer volt és mióta beszélőfilmet játszanak, ez a szám hetvenezre emelkedett. A jövő perspektívája a hangos, plasztikus, természetes színes és széles film. A széles film hetven milliméteres szalagon fog peregni, amelynek a lejátszása csak 14 méter széles vásznon lesz lehetséges. Ennek az előnye az, hogy míg az eddigi filmekben csak két-három szereplőt lehetett közeli, azaz teljes felvételen egyszerre látni, a széles filmen tíz-tizenkét szereplő egyszerre mutatható be anélkül, hogy távfelvétele lenne szükség. A széles film, amely egyben színes, hangos és plasztikus lesz, technikailag eléri azt a tökéletességi fokot, amelyet eddig a némafilm és a színpad együttvéve sem volt képes elérni.

A széles filmmel egyidőben kísérleteznek a televíziós filmmel is, amely nem egyéb, mint a filmnek és a rádióknak a fuzója, azaz, hogy egyes gócpontokból lehet vetíteni a filmet és a közönség odahaza rádióon keresztül láthatja és hallhatja a filmet.

A nevelés és az orvosi tudomány, vagy a kriminológia szempontjából is nagyon fontos, hogy a film megszólalt. Amerikában, sőt Európában (Párisban) is, egyetemi és propagandaelőadásokat beszélőfilm útján tartanak, ami nagyon alkalmas a tudományos előadások népszerűsítésére.

Hogy a film gigantikus fejlődése hol fog megállni, azt ma még senki sem tudhatja, bizonyos azonban, hogy a technika korszakának legszebb találmánya, amely a jövőben nemcsak szórakoztató népművészetnek, hanem a komoly tudományoknak is legjobb propaganda-eszköze lesz. (V. T.)

HAAS és CŰZŰZEK

TELEFON: 118—51

VI., VILMOS CSÁSZÁR-UT 23

Schlaggenwaldi és chodai porcelán-
lángyarak magyarországi lerakata.
Alapított 1877-ben. Porcellán-
és üvegáruk a legegyszerűbb kivi-
teltől a legdizsesebbig dús válasz-
tékban nagyban és kicsinyben!

